

OCJENE I PRIKAZI: Ruggerio Giuseppe Boscovich. Letter per una storia della scienza (1763-1786)

Kutleša, Stipe

Source / Izvornik: **Fontes : izvori za hrvatsku povijest, 1995, 01, 352 - 354**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:945055>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

ješenih mjesta u objavljenom tekstu, ali ipak ne u tolikoj mjeri da bi opravdali izrečenu procjenu. Kao i u ranijim knjigama, pojedini predmeti su istaknuti rednim brojem i kratkom naznakom. Ponekad je to samo navod o vrsti predmeta ili isprave (zadužnica, trgovačko društvo i dr.), ponekad se navodi i predmet na koji se zapis odnosi. Krajnja sažetost tih naznaka bitno se odrazila i na njihovu informativnost. Pored tih dodataka, u latinski tekst su još ubačene i kritičke primjedbe, najčešće u obliku upitnika iza sporne riječi ili komentara i nadopuna stavljenih u zagrade. S obzirom na deklariranu nečitljivost rukopisa ovakvi su komentari prilično rijetki.

Kao primjer moguće iskoristivosti objavljenog gradiva u kratkom je uvodu istaknuto nekoliko područja. Osobito je naglašena raznovrsnost i opseg onomastičkog materijala, ne samo zbog vremena iz kojeg zapisi potječu, odnosno vidljivih promjena u oblicima imena, nego i osobitog načina na koji odražava socijalnu strukturu i odnose. Notarske knjige potvrđuju i "visok stupanj robnovčane privrede u Dubrovniku vezane u prvom redu uz posredničku trgovinu i obrt". U tom smislu nudi se zaključak da je gospodarska djelatnost u Dubrovniku "ravna najrazvijenijim gradskim komunama na obim jadranskim obalama i čitavog Sredozemlja", vjerojatno najvećim dijelom utemeljen na ocjeni samih registriranih oblika privređivanja. Nadalje, značajno je svjedočanstvo koje notarske knjige pružaju o svakodnevnom životu, kako u korištenju materijalnih

proizvoda, tako i u stanju pismenosti, kulture i duhovnog života uopće. Upućujući tako na raznorodne pojave i činjenice koje su ostavile traga u notarskim knjigama, bez posebnog isticanja neke od njih, priređivač ih predstavlja kao zbirno svjedočanstvo o oblicima materijalnog i duhovnog života u Dubrovniku krajem 13. stoljeća, a nenametljivim ocjenama ističe potrebu naknadnih prosudbi značenja i vrijednosti objavljenog gradiva, utemeljenih na istraživanju i obradi dostupnih izvora.

Jozo Ivanović

RUGGERIO GIUSEPPE BOSCOVICH. LETTERE PER UNA STORIA DELLA SCIENZA (1763-1786). Accademia Nazionale delle scienze detta dei XL. Roma 1991. Str. 396.

Nedvojbeno je korespondencija nekog znanstvenika važna za upoznavanje njegova znanstvenog profila, kao i drugih crta njegove osobe. Životopisi često ne daju uvid u intimniju stranu osobe, a to se može dobro vidjeti iz pisama.

Boškovićeva je korespondencija iznimno važna sa znanstvenog stajališta, ali i kao izvor za proučavanje društvenih, političkih, crkvenih, kulturnih, znanstvenih i drugih prilika njegova doba, te konačno za osvjetljavanje same Boškovićeve osobe. Ako je on putem pisama održavao veze s mnogim poznatim i utjecajnim

ljudima iz znanstvenih, filozofskih, književnih, crkvenih, diplomatskih, dvorskih... krugova, to je njegova korespondencija značajna i sa stajališta proučavanja života i rada drugih ljudi i okolnosti u kojima su djelovali. Velik broj pisama može poslužiti kao izvor za proučavanje dubrovačke povijesti i veza Dubrovačke Republike s drugim državama. Konačno, postoji mnogo pisama iz Boškovićeve korespondencije koja su izravno od znanstvenog interesa. Često su to prave znanstvene rasprave koje pokazuju kako je Bošković dolazio do ideja i rezultata koji su u kasnijim raspravama formulirani u konačnom obliku. Koja su ga pitanja posebno zaokupljala, na koje je teškoće nailazio pri njihovu rješavanju, s kime je surađivao i u kojim okolnostima - sve su to pitanja na koja se odgovor može tražiti u Boškovićevim pismima. Stoga je razumljiva želja F. Račkoga, povodom stote obljetnice Boškovićeve smrti (1887), da se objave i ostala Boškovićeva pisma (Gelcich je, naime, tada objavio oko 200 pisama). Od tada pa do danas prikupljaju se i objavljuju pisma iz Boškovićeve korespondencije.

Ne zna se točno koliki je broj tih pisama. M. Deanović je, čini se, preuveličao taj broj do deset tisuća pisama. Danas se može s velikom sigurnošću reći da se taj broj kreće oko četiri tisuće pisama. Veliki dio pisama još je uvijek neobjavljen i nalazi se u arhivima i bibliotekama Italije (Rim, Milano, Modena, Venecija, Firenca, Pisa, Bologna, Verrona, Ferrara, Torino), Austrije (Beč), Švicarske (Gene-

va), SAD (Philadelphia, Berkeley - California), Francuske (Pariz), Engleske (London), a ima ih i u privatnom posjedu. Od objavljenih pisama najviše su ih objavili J. Gelcich (Đelčić), F. Rački, V. Varićak, V. Radatović, G. V. Schiaparelli, M. Deanović, Ž. Marković, G. Arrighi, J. Radonić, U. Baldini i P. Nastasi te R. Tolomeo.

Pisma koja je Bošković pisao ili primio od drugih pisana su najvećim dijelom talijanski, ali ima ih pisanih francuski, latinski i hrvatski. Bošković se dopisivao s preko dvjesto osoba i ustanova. Među njima je mnoštvo poznatih ljudi toga doba: papa Benedikt XIV, papinski nuncij u Parizu, kardinal Valenti, Marija Terezija, ministar Kaunitz, poljski kralj Poniatowski, znanstvenici, filozofi, književnici: Clairaut, Kunić, Lagrange, Lalande, Le Sage, Liesganig, Mairan, Priestley, Stay, Zamanja, Zanotti i drugi.

Talijanska Accademia Nazionale delle Scienze detta dei XL iz Rima, u okviru niza *Scritti e documenti*, objavila je tri knjige u seriji *Documenti Boscovichiani*: 1. *Boscovich Ruggiero Giuseppe. Lettere ad Anton Maria Lorgna (1765-1785)*, a cura di Ugo Baldini e Pietro Nastasi, Roma 1988, 2. Paoli Germano, *Ruggiero Giuseppe Boscovich nella scienza e nelle storia* del '700*, Roma 1988, 3. *Ruggiero Giuseppe Boscovich. Lettere per una storia della scienza (1763-1786)*, a cura di Rita Tolomeo, Roma 1991.

Zadnja knjiga sadrži pretežno pisma koja je Bošković uputio svom učeniku i asistentu na zvjezdarnici u Breri kraj Milana, astronomu isusovcu Francescu Puccinel-

liju, između 1763. i 1786. godine (prvi dio, str. 58-279), ali sadrži i 29 pisama (1766-1767) koja se odnose na predviđeno, ali neostvareno, Boškovićovo putovanje u Californiju radi motrenja prolaza Venere ispred Sunca (drugi dio, str. 281-326).

Prvi dio ne sadrži 176 pisama Puccinelliju, kako u predgovoru kaže G. B. Marini-Bettòlo i u uvodu (str. 7-56) R. Tolomeo, nego 173 pisma, dok su dva upućena grofu Firmianu (str. 75 i 80), a jedno je Bošković dobio od kardinala i nuncija u Poljskoj i Beču Viscontija (str. 72). Drugi dio sadrži 10 pisama koje je Bošković pisao knezu Canale, Firmianu, Liesganigu, Mortonu, te 19 pisama koje je dobio od Boyera, Firmiana, Liesganiga, Mortona, Riccija, Scherffera i Viscontija. Većina pisama popraćena je bilješkama (str. 326-358) kojima se pojašnjava ono što se iz pisma inače ne može saznati. To su prije svega imena ljudi koji se u pismima spominju te njihovi kratki životopisi. R. Tolomeo također upućuje na dodatnu literaturu u kojoj se može naći više podataka o ljudima, događajima i okolnostima o kojima se u pismu radi.

Pisma se nalaze u Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI), Opera nostrorum (OPP.NN.), a nekoliko njih (16 pisama)

objavili su i drugi, kao Fabroni, Gelcich, Paoli, Varićak. Ovdje treba spomenuti da je jedan dio tih pisama prepisao Branimir Truhelka i ti se prijepisi, zajedno s fotokopijama iz prepiske Bošković - Puccinelli, nalaze u Zavodu za povijest i filozofiju znanosti HAZU u Zagrebu.

Kvaliteti knjige doprinosi bibliografija (str. 359-380), kazalo imena i kazalo autora. Bibliografija obuhvaća radove objavljene od 1900. do 1989. godine. Bilo bi korisnije, kad se već navodi bibliografija (iako je R. Tolomeo uputila na izvor za stariju bibliografiju), da je ona opširnija i da obuhvaća razdoblje od Boškovićeve smrti do danas te da se tako na jednom mjestu može imati uvid u cjelinu bibliografije o Boškoviću. Nekoliko novijih radova (do 1989.) nije navedeno. Kad se navode djela hrvatskih autora o Boškoviću, redovito se pojavljuju jezične teškoće koje se očituju i u gramatici i u pravopisu.

Posebna vrijednost knjige, uz to što je u njoj objavljeno preko dvjesto pisama, jest u tome što opširni uvod i bilješke donose mnoštvo nužnih podataka i kritičkih primjedbi bez kojih bi razumijevanje teksta bilo manjkavo, a ponekad i nemoguće.

Stipe Kutleša